

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

ЯЩУК Ольга Юріївна

УДК 94:614.885(477)«1922/2014»

**МІЖНАРОДНІ ЗВ'ЯЗКИ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА УКРАЇНИ
(1922-2014 рр.)**

07.00.01 – історія України

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі історії та археології слов'ян факультету історичної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник

доктор історичних наук, доцент
Доценко Віктор Олегович,
Національний університет державної
податкової служби України,
професор кафедри теорії та історії держави
і права.

Офіційні опоненти:

доктор історичних наук, професор
Романюк Іван Миронович,
Вінницький державний педагогічний
університет імені М. Коцюбинського,
завідувач кафедри історії та культури
України;

кандидат історичних наук
Срібна Марія Андріївна,
Національний музей історії України,
провідний науковий співробітник.

Захист відбудеться «19» травня 2017 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.02 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «18» квітня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. А. Стоян

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Наразі Україна стверджується як суверенна держава, в якій відбувається процес формування громадянського суспільства. Українці, керуючись демократичними принципами, не лише поглиблюють контроль за діяльністю інститутів державної влади, а й прагнуть поліпшити їх функціонування, вступаючи до лав громадських об'єднань різного спрямування. Обравши європейський шлях розвитку, жителі України активно запозичують набутий західною цивілізацією досвід самоорганізації. Свідчення тому – розвиток багатовекторної діяльності великої кількості добровільних спілок серед яких важливе місце належить Червоному Хресту України. Всебічна підтримка суспільства та відсутність політичних бар'єрів визначають міжнародну спрямованість гуманітарної діяльності товариства.

Дослідження зарубіжних зв'язків Червоного Хреста України дає змогу не лише відновити замовчувану й перекручену історію товариства, а й реалізувати досвід його міжнародної діяльності за сучасних умов. Наукове осмислення принципів транскордонної співпраці організації має велику цінність для з'ясування традицій функціонування недержавних суспільних структур. Це твердження є актуальним з огляду на те, що нині відбувається переоцінка ролі окремих громадських інституцій в історії нашої країни. Неабияке значення детальної розробки теми пов'язано з тим, що у новітніх історіографічних працях засвідчується відсутність спеціального комплексного дисертаційного дослідження, в якому б знайшли висвітлення міжнародні аспекти діяльності Червоного Хреста України.

Зв'язок роботи з науковими програмами та темами. Дисертація є практичною реалізацією частини наукового напрямку «Дослідження проблем гуманітарних наук», що проводиться професорсько-викладацьким складом факультету історичної освіти НПУ імені М. П. Драгоманова. Тема дисертації затверджена Вченою радою університету 13 травня 2016 р., протокол № 14.

Об'єктом дисертаційного дослідження є міжнародна діяльність Червоного Хреста України.

Предмет дисертації - реальний зміст, напрями, форми, етапи еволюції і специфіка міжнародної діяльності Червоного Хреста України протягом 1922 – 2014 рр.

Мета дослідження полягає у реконструкції та об'єктивному аналізі міжнародних зв'язків Червоного Хреста у 1922 – 2014 рр.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

– проаналізувати вітчизняну та зарубіжну історіографію міжнародної діяльності Червоного Хреста України, охарактеризувати стан джерельної бази дослідження із сучасних методологічних позицій;

– висвітлити трансформацію закордонних зв'язків функціонуючих на її території червонохресних організацій протягом 1867 – 1921 років крізь призму входження України до міжнародного руху Червоного Хреста ;

– з'ясувати особливості транскордонної діяльності Українського Червоного Хреста та проаналізувати виконання ним політико - ідеологічних

завдань влади у контексті зовнішньополітичного курсу більшовицького режиму міжвоєнної доби;

- дослідити зовнішні контакти Червоного Хреста України під час Другої світової війни;

- розкрити форми міжнародних зв'язків Червоного Хреста у другій половині 40-х – на початку 90-х років ХХ ст.;

- окреслити базові вектори міжнародної співпраці вітчизняного товариства Червоного Хреста на сучасному етапі української державності;

- виробити практичні рекомендації для використання Червоним Хрестом України міжнародного досвіду в сфері надання допомоги цивільному населенню та військовим під час війни.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 1922 – 2014 рр. *Нижня межа* (1922р.) пов'язана з уніфікацією більшовицьким режимом міжнародних зв'язків Українського Червоного Хреста та встановленням тісних контактів організації із зовнішнім світом, викликаних потребою у подоланні наслідків голоду на півдні України. Обрання *верхньої межі* (2014р.) обумовлено початком співпраці Товариства Червоного Хреста України із зарубіжними філантропічними організаціями у напрям ліквідації наслідків військового конфлікту на сході України. З метою висвітлення процесу становлення червонохресного руху та формування підґрунтя для розгортання міжнародної діяльності його українських осередків здійснено екскурс у більш раннє минуле.

Територіально-географічні межі дисертаційної роботи багатовекторні, що зумовлено предметом і завданнями дослідження. Передусім вони охоплюють територію України з урахуванням відмінностей в адміністративно-територіальному поділі на різних етапах становлення її політичного статусу: у складі Російської імперії, Радянського Союзу та на момент проголошення незалежності. Відносини із зарубіжними країнами обумовили розширення географії дослідження за межі українських теренів. Тому в поле зору дослідження потрапили також інші держави, з громадянами, або ж організаціями яких Червоний Хрест України контактував.

Методологічні основи. Теоретико-методологічну основу дисертації становлять *принципи* історизму, об'єктивності та багатофакторності, світоглядного плюралізму, політичної нейтральності, що дозволило комплексно і ґрунтовно розкрити генезу транскордонних зв'язків Червоного Хреста України у 1922 – 2014 рр.

Для досягнення поставленої мети, використовувалися *загальнонаукові методи* дослідження: аналіз, синтез, узагальнення та конкретно-пошуковий. Завдяки їх застосуванню вдалося виявити та опрацювати фактичний матеріал, що дозволив здійснити детальну реконструкцію міжнародних зв'язків Червоного Хреста України. Також авторка послуговувалася *спеціально-історичними методами*: порівняльно-історичний метод було залучено для визначення обсягів роботи, виконаної Червоним Хрестом України на міжнародній арені на різних етапах його діяльності; з огляду на проблемно-хронологічний метод встановлено форми міжнародної співпраці Червоного Хреста радянської України, що залежала від векторів зовнішньої політики

СРСР; метод синхронного аналізу допоміг простежити основні напрями діяльності Міжнародного Червоного Хреста у різних регіонах незалежної України.

Праця має комплексний міждисциплінарний характер. Її концептуальні підвалини ґрунтуються на основі таких наук як історія України, всесвітня історія, правознавство та соціологія.

Наукова новизна дисертаційного дослідження. На основі сучасних методологічних засад інтерпретації фактологічних даних висунуто та обґрунтовано авторську концепцію розвитку транскордонних зв'язків Червоного Хреста України протягом 1922 – 2014 рр.

Вперше в українській історіографії:

– опрацьовано та введено до наукового обігу нові пласти маловідомих архівних документів, що стосуються історії міжнародних відносин Червоного Хреста України;

– здійснено комплексне дослідження використання радянським урядом Червоного Хреста України переваг соціалістичного уряду з метою пропаганди серед іноземних громадян;

– дано оцінку ефективності міжнародної співпраці товариства у сфері надання допомоги постраждалим від голоду, епідемічних хвороб, природних катастроф та наслідків збройних конфліктів;

– запропоновано авторські рекомендації щодо використання досвіду міжнародних соціально-реабілітаційних організацій для вирішення гуманітарних проблем населення, яке постраждало від збройного конфлікту у Донецькій та Луганській областях нашої держави.

Подальшого розвитку в дисертації набули:

– підтвердження, що зародження транскордонної діяльності українських філій Червоного Хреста пов'язано із наданням допомоги медичного характеру жертвам військових конфліктів в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст., а її значне розширення зумовлювалось необхідністю репатріації військовополонених по закінченні Першої світової війни;

– аналіз генези політики радянської влади щодо Товариства Червоного Хреста УСРР/УРСР переконливо засвідчив, що закордонна діяльність громадського об'єднання позбавлялась самостійності та цілковито залежала від примх компартійного режиму;

– дослідження історії міжнародних відносин громадських організацій як перспективного напрямку соціальної історії.

Уточнено:

– відомості про місце і роль Червоного Хреста України у формуванні та розвитку міжнародного соціально-гуманітарного руху.

Практичне значення дисертації полягає у тому, що сформульовані у ній положення можуть стати в нагоді вітчизняним і зарубіжним дослідникам під час написання підручників, монографій, статей із визначеної її суміжної тематики, при розробці нормативних і спеціальних курсів з історії України, соціально-економічної та всесвітньої історії. Положення і висновки проведеної

наукової роботи можуть бути використані у викладацькій діяльності вищих навчальних закладів.

Систематизований та критично проаналізований конкретно-історичний матеріал дослідження може використовуватись активістами Червоного Хреста України при розробці програм міжнародної діяльності товариства та залучення іноземної допомоги для ліквідації наслідків збройного конфлікту на Донбасі. Актуалізований історичний досвід дасть змогу вищим та місцевим державним органам влади під час проведення соціально-гуманітарного реформування усталеної системи надати медико-санітарну та гуманітарну допомогу, досягти соціальної гармонії у різних регіонах країни.

Апробація результатів дисертаційної роботи. Основні положення та результати роботи обговорено на засіданнях кафедри історії та археології слов'ян факультету історичної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Результати дослідження оприлюднені та апробовані на п'яти міжнародних та всеукраїнських конференціях: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Національна ідея та правосвідомість в умовах трансформації сучасного українського суспільства» (Ірпінь, 2015); науково-практичній конференції «Суспільні науки: сучасні тенденції та фактори» (Одеса, 2016); Міжнародній науково-практичній конференції «Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників суспільних наук» (Київ, 2016); Міжнародній науково - практичній конференції «Сучасні проблеми світового співтовариства та роль суспільних наук у забезпеченні його розвитку» (Одеса, 2016); II Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук» (Ужгород, 2016).

Публікації. Основні положення дисертації викладені у десяти наукових публікаціях, чотири з яких – статті у фахових наукових виданнях України, одна стаття – у закордонному фаховому виданні, решта – матеріали конференцій. Всі публікації виконані авторкою одноосібно.

Структура дисертації обумовлена змістом, метою, завданнями, дослідженнями, логікою викладу його основних положень. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів (дев'ять підрозділів), висновків, списку використаних джерел і літератури. Загальний обсяг дисертації становить 231 сторінка, з них 181 сторінка основного тексту. Бібліографія включає 496 позицій і подана на 50 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; сформульовано мету та завдання дисертації; визначено об'єкт, предмет, хронологічні та територіально-географічні межі, наукову новизну; розкрито теоретико-методологічну базу дисертації, а також теоретико-практичне значення роботи; визначено форми апробації дослідження та структуру роботи.

У першому розділі – **«Історіографія та огляд джерел»** – проаналізовано історіографічний доробок попередників, з'ясовано особливості дослідження

проблеми на різних етапах розвитку історичної науки. Подано огляд джерел та їх оцінку з точки зору рівня достовірності вміщеної інформації.

Враховуючи принципові відмінності в зображенні історії Червоного Хреста України та розвитку його міжнародних відносин, що залежали від змісту політики держави та особистих світоглядних засад авторів, огляд *історіографії* теми здійснено за такою схемою: 1) радянська історіографія; 2) наукові розвідки сучасних українських дослідників; 3) праці зарубіжних авторів.

Міжнародні відносини Червоного Хреста України у 20 – 30-х роках знайшли відображення в різних за характером працях учених цього періоду. У 1922 – 1923 рр. зарубіжні благодійницькі організації за посередництва Українського Червоного Хреста активно долучилися до надання допомоги голодуючому населенню півдня України, чому було присвячено кілька книг.¹ Діяльність Червоного Хреста УСРР, спрямовану в середині 20-х років на встановлення зв'язків з іноземними організаціями, висвітлив К. Захаренко.² У контексті боротьби Українського Червоного Хреста за міжнародне визнання описав роботу товариства Є. Кушнір.³

У огляду на те, що на початку 30-х років Червоний Хрест України фактично згорнув свою хоча й не самостійну, однак, до певної міри автономну міжнародну діяльність, інформацію про цей вектор роботи товариства слід шукати у працях, що стосуються діяльності радянського Червоного Хреста. Після Другої світової війни побачили світ ідеологічно виважені наукові студії керівників Спілки товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця СРСР – М. Барсукова та Ю. Фінклера.⁴ Починаючи із середини 50-х років, разом із стабілізацією міжнародних відносин активізувалися і транскордонні зв'язки радянського Червоного Хреста, яким були присвячені публікації М. Ветрова, В. Міловідова та В. Спасокукоцького.⁵ Окрему групу літератури становлять праці присвячені патрунуванню радянським Червоним Хрестом діяльності

¹ Выходцев С. Помощь иностранцев голодающим детям. – М., 1922. – 14 с.; Год борьбы с голодом 1921-1922. – Харьков, 1923. – 166 с.; Гуров П. Я. Помощь голодающему населению есть помощь самому себе. – М., 1922. – 23 с.; Соловьев З. П. Красный Крест на голодном фронте / З. П. Соловьев. – М.: Мосполиграф, 1925. – 24 с.; Яницький Л. І. Український Червоний Хрест і допомога голодуючим на Одещині в 1922-1923 рр. / Л. І. Яницький // На боротьбу с народными бедствиями. Сборник, посвященный деятельности обществ Украинского Красного креста на Одешине в 1922-1923 году. – Одесса.: Изд. Одес. Отд. Всероскомпома, 1924. – С. 12-17.

² Захаренко К. Про Червоний Хрест / К. Захаренко. – К.: Медвидав, 1927. – 60 с.

³ Кушнір Є. А. Радянський Червоний Хрест / Є. А. Кушнір. – Харків: ДВОУ, 1934. – 62 с.

⁴ Барсуков М. И. Красный Крест и Красный Полумесяц СССР / М. И. Барсуков. – М.: Медицина, 1946. – 156 с.; Финклер Ю. М. История Красного Креста и Красного Полумесяца СССР / Ю. М. Финклер. – М.: Медгиз, 1947. – 34 с.

⁵ Ветров М. С. Советский Красный Крест в борьбе за мир и дружбу между народами / М. С. Ветров. – М.: Медицина, 1965. – 56 с.; Миловидов В. А. Международная деятельность Советского Красного Креста / В. А. Миловидов. – М.: Медгиз, 1954. – 60 с.; Спасокукоцкий В.Н. О внешней деятельности Советского Красного Креста / В. Н. Спасокукоцкий. – М.: Медицина, 1958. – 97 с.

медичних закладів та лікарів за кордоном.⁶ Н. Патлажанова сконцентрувала увагу на гуманітарній міжреспубліканській взаємодопомозі за останні роки існування СРСР, зокрема, участі Червоного Хреста УРСР у ліквідації наслідків землетрусу на території Вірменії.⁷

Необхідно зазначити, що у великій кількості книг, надрукованих з метою поширення знань про радянський червонохресний рух, лише побіжно згадувалася міжнародна діяльність Червоного Хреста УРСР. До того ж різниця між вміщеними у виданнях відомостями була незначною. Суттєво на цьому фоні вирізняється праця В.Твердохліба «Солідарність у боротьбі за визволення»⁸ в якій автор дослідив використання більшовиками структурних підрозділів Українхреста, для втілення своїх зовнішньополітичних цілей у другій половині 20-х років, шляхом перенесення досвіду функціонування осередків товариства на терени українських земель, що знаходились у складі Другої Речі Посполитої.

Після здобуття Україною незалежності науковці почали наближатися до неупередженого об'єктивного висвітлення історії громадських об'єднань України.

Участю Червоного Хреста у репатріації українських військовополонених та поверненні з України на батьківщину іноземних громадян по закінченні Першої світової війни опікувались В. Власенко, О. Даниленко, В. Молчанова, В. Окіпнюк.⁹

Особливу увагу науковців привертала події 20 – 30-х років ХХ ст., літопис яких було сфальсифіковано як у концептуальному, так і у фактографічному плані. Саме тому помітне місце у сучасному вивченні теми міжнародної червонохресної допомоги УСРР відводиться напряму розвитку іноземного

⁶ Феноменов А. М. От всего сердца. Медицинская помощь Советского Красного Креста народам зарубежных стран. – М.: Медицина, 1965. – 60 с.; Шершакова Е. М., Черкасская Л. И. Советские медики за рубежом. – М.: Медицина, 1970. – 24 с.

⁷ Патлажанова Н. Н. Советский Красный Крест: к возрождению нравственности / Н. Н. Патлажанова. – М., 1991. – 51 с.

⁸ Твердохліб В. Ю. Солідарність у боротьбі за визволення (Допомога громадськості Країни Рад західноукраїнським трудящим у боротьбі за воз'єднання в Єдиній Українській Радянській державі. 1917-1939) / В. Ю. Твердохліб. – Львів: Вища школа, 1978. – 195 с.

⁹ Власенко В. До історії української еміграції у південно-східній Європі (Український Червоний Хрест на Балканах) / Валерій Власенко // Пам'ятки. – 2013. – Т. 14. – С. 75-92; Даниленко О. Військовополонені, інтерновані й біженці на території європейських країн як об'єкт дипломатичних відносин (1919 – 1923 рр.) / О. Даниленко // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – 2011. – Вип. 20. – С. 196-213.; Молчанова В. О. Репатріація полонених та інтернованих вояків-українців з Німеччини у 1919 - 1920 рр.: досягнення чи невдача дипломатії УНР? / В. О. Молчанова // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2015. – Вип. 44. – Т. 1. – С. 159-163; Окіпнюк В. Діяльність місії Польського товариства Червоного Хреста в Україні у листопаді 1919 р. – квітні 1920 р. / Вікторія Окіпнюк // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – 2011. – Вип. 20. – С. 183-195.

благодійництва під час голоду в південних губерніях України на початку 20-х років.¹⁰

Міжнародні аспекти діяльності Українхреста упродовж 20 – 30-х років розкрито у наукових публікаціях О. Крамара.¹¹ Історик стверджує, що міжнародні відносини товариства упродовж міжвоєнного періоду розвивалися у контексті утилітарних підходів більшовицького режиму. Можливості їх здійснення були звужені з огляду на необхідність систематичного узгодження із зовнішньополітичною позицією компартійної верхівки та намагання опосередкувати зв'язки українського товариства загальносоюзною структурою.

М. В. Рожков¹² довів, що зарубіжні контакти Товариства Червоного Хреста УСРР давали змогу акумулювати значні матеріальні ресурси з країн Західної Європи та США, які успішно використовувалися для вирішення внутрішніх проблем республіки.

Окремий блок досліджень з історії розвитку громадських організацій підрадянської України у 20 – 30-х роках становлять праці М. А. Журби.¹³ У кількох працях учений дослідив специфіку відносин Червоного Хреста України, який об'єднував широкі верстви сільського населення, з міжнародними структурами цієї організації. Змістовністю представленого матеріалу і широтою зображення історії відносин Червоного Хреста України із урядами та громадськістю зарубіжних країн відзначається монографія згаданого науковця «Міжнародні зв'язки Українського Червоного Хреста».¹⁴ Автор зробив ґрунтовний екскурс в історію вітчизняного гуманітарного руху та відвів належне місце співпраці Червоного Хреста незалежної України із суміжними закордонними організаціями у сфері подолання соціальних негараздів, техногенних і природних лих.

¹⁰ Кириленко В. Діяльність організації Українського та Шведського Червоного Хреста у південних областях України в період голодних 1921-1923 років / В. Кириленко // Гілея. – 2013. – № 77. – С. 61-63; Ліньов А. А. Міжнародна допомога голодуючим на Миколаївщині в 1921–1923 рр. / А. А. Ліньов // Наукові дослідження в контексті історичних проблем: Зб. Наук. праць. – Миколаїв – Одеса, 2003. – Т.1: Історія та українознавство. – С.157-168.

¹¹ Крамар О. С. Міжнародні зв'язки громадських об'єднань України у радянській історіографії // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – К.: 2008. – № 4. – С.46-51; Крамар О. Формування світоглядних стереотипів як складова міжнародної діяльності громадських об'єднань України (1922-1930 роки) / О. Крамар // Українознавство. – 2009. – № 1. – С. 109-113.

¹² Рожков М. В. Міжнародна діяльність товариства Червоного Хреста УСРР в 20-30-ті рр. ХХ століття / М. В. Рожков // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2013. – Вип. 36. – С. 130-133.

¹³ Журба М. А. Громадські об'єднання України та зарубіжний світ (20-30-і роки ХХ століття) Михайло Анатолійович Журба. – К.: МП Леся, 2010. – 180 с.; Журба М. А. Етнонаціональні та міжнародні аспекти діяльності громадських об'єднань українського села (20-30 рр. ХХ ст.) / Михайло Анатолійович Журба. – К.: Науковий світ, 2002. – 499 с.; Журба М. А. На темному боці Місяця. Зваблені інтернаціоналізмом / Михайло Анатолійович Журба, Наталя Миколаївна Черніговець. – К.: Неопалима купина, 2013. – 368 с.; Журба М. А. Селянські громадські об'єднання України і голодомор на початку 20-х років ХХ ст. / М. А. Журба // Пам'ять століть. – 2001. – № 5. – С. 104-113.

¹⁴ Журба М. А. Міжнародні зв'язки українського Червоного Хреста / Михайло Анатолійович Журба. – К.: МП Леся, 2007. – 212 с.

Дослідниця діяльності Червоного Хреста України за роки Другої світової війни М. А. Срібна стверджує, що отримана УРСР матеріальна допомога від зарубіжних червонохресних організацій та союзних держав, відіграла важливу роль і значною мірою сприяла успішному завершенню війни проти нацистської Німеччини.¹⁵

К. І. Левчук, досліджуючи функціонування громадських організацій в умовах розбудови Української незалежної держави, зосередив увагу на фінансуванні діяльності вітчизняного товариства міжнародним червонохресним рухом.¹⁶

Сучасна зарубіжна історіографія, що стосується проблеми, представлена, насамперед, працями російських вчених.¹⁷ Ці наукові студії не торкаються діяльності Червоного Хреста України, проте є важливими з огляду на запропоноване науковцями авторське бачення еволюції міжнародних відносин Російського товариства Червоного Хреста напередодні приходу до влади більшовиків та радянського Червоного Хреста під час Другої світової війни, складовими яких тривалий час були українські червонохресні осередки.

Виникнення та розвиток радянського Червоного Хреста, його взаємини з Міжнародним Червоним Хрестом висвітлили західноєвропейські дослідники проблеми – Ф. Бюньон та І. Томан.¹⁸

Дисертаційний проект забезпечено достатньою *джерельною базою*, яку становлять друковані та неопубліковані документи і матеріали, періодичні видання.

Було опрацьовано фонди семи центральних і регіональних архівосховищ України та Російської Федерації.

Значний масив документів зосереджено у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України. У фонді Всеукраїнського Центрального виконавчого комітету (ф.1) містяться протоколи засідань

¹⁵ Срібна М. А. Надання гуманітарної допомоги відділам Союзу товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця СРСР від зарубіжних червонохресних товариств в роки Другої світової війни (1939-1945 рр.) / М.А. Срібна // Гілея: науковий вісник. Зб. Наук. праць. – К.: ВІР УАН, 2012. – Вип. 58. – С. 129-134.

¹⁶ Левчук К. І. Громадські організації України: створення та діяльність (1985-1996 рр.) / К. І. Левчук. – Вінниця: ПП «Едельвейс і К», 2009. – 320 с.

¹⁷ Аксеев И. А. Деятельность Российского Общества Красного Креста по защите прав военнопленных в годы Первой мировой войны / Аксеев И. А. // Бизнес в законе. – 2009 – № 4. – С. 21-23.; Горелова Л. Е. Деятельность Российского Общества Красного Креста в Первой мировой войне / Л. Е. Горелова, Н. А. Рудой // Проблемы социальной гигиены, здравоохранения и истории медицины. – 2013.– №6. – С. 40-42; Тудоряну Н. Л. Американский Красный Крест в СССР в годы Великой Отечественной войны по архивным материалам / Н. Л. Тудоряну // Новая и новейшая история. – 2000. – №2. – С. 36-48; Васин А. Н. Комитет «Помощь России в войне». Американская гуманитарная помощь СССР в годы Великой Отечественной войны / А. Н. Васин, К. М. Велембовская // Новая и новейшая история. – 2013. – № 4. – С. 84-89.

¹⁸ Бюньон Ф. Международный комитет Красного Креста и Советский Союз (1917-1991) / Франсуа Бюньон. – М.: Междунар. Ком. Красного Креста, 1998. – 95 с.; Томан И. Россия и Красный Крест (1917-1945) / Иржи Томан. – М.: Междунар. Ком. Красного Креста, 2002. – 104 с.

Українського Червоного Хреста, які висвітлюють контакти організації з українцями за кордоном та відносини з Міжнародним комітетом Червоного Хреста. Матеріали фонду Центрального комітету товариства Червоного Хреста УРСР» (ф.4616), щодо міжнародної діяльності організації переважно зображують транскордонні контакти громадського об'єднання з товариствами радянських республік. Лише документи кінця 80-х років містять значно більше інформації про діяльність товариства за межами СРСР.

Документи центральних партійних органів, репрезентовані матеріалами ЦК КП(б)У, що знаходяться в Центральному державному архіві громадських об'єднань України (ф.1), надають можливість виявити справжню суть ставлення більшовиків до зовнішньої діяльності Червоного Хреста України.

У процесі дослідження були використані матеріали фондів Державного архіву Київської області (ф. Р-5196), Державних архівів Одеської (ф. Р- 453) та Вінницької областей (ф. Р-94). У документах обласних архівів України розкрито особливості залучення міжнародної допомоги місцевими комітетами Червоного Хреста під час голоду 1921 – 1923 рр. та у період Другої світової війни.

Важливу роль у проведенні нашого дослідження відіграли центральні архіви Російської Федерації. Документи фондів Державного архіву Російської Федерації (ф. 3341, ф. 9501) та Російського державного архіву соціально-політичної історії (ф. 17, ф. 82) дозволяють з'ясувати характер та обсяг допомоги, яку Україні за посередництва Співки товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця СРСР у роки Великої Вітчизняної війни надавали закордонні благодійницькі організації.

Значною складовою джерельної бази дисертації є опубліковані матеріали, представлені нормативними документами, статутами, звітами про діяльність Червоного Хреста України, рішеннями з'їздів цієї організації, тематичними збірниками документів.¹⁹

Органічною частиною джерел є періодика: журнали «Вестник Красного Креста», «Вісник Червоного Хреста УСРР», «Вісник Червоного Хреста України» та бюлетені організації. Цінність періодичних видань полягає у їх фактологічній насиченості, наявності статистичних даних попередньо не відредагованих керівними органами товариства.

Отже, проведений аналіз історіографії проблеми засвідчив, що серйозна наукова розробка проблеми як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками розпочалася лише в останні десятиріччя. Сукупність залучених неопублікованих джерел, видані матеріали, періодика дозволили на

¹⁹ XI з'їзд Товариства Червоного Хреста Української РСР. – К.: Здоров'я, 1971. – 52 с.; Відчит товариства Українського Червоного Хреста за 1923/24 рік. – Х., 1925. – 48 с.; Голод 1921-1923 років в Україні: Зб. док. і мат. – К.: Наукова думка, 1993. – 240 с.; Советское строительство в общественных организациях и других объединениях граждан. Сб. док. в 2-х т. М., 1967 – Т. 1. – 432 с.; Статут Товариства Червоного Хреста Української РСР (Затверджений XI з'їздом Товариства Червоного Хреста УРСР 16 квітня 1971 року). – К.: Здоров'я, 1972. – 24 с.; Українські дипломатичні представництва в Німеччині (1918-1922): Док. і матер. / Упор. В. М. Даниленко, Н. В. Кравець. – К.: Смолоскип, 2012. – 592 с.

репрезентативній джерельній базі розв'язати поставлені завдання та всебічно дослідити історію міжнародних відносин Червоного Хреста України

У другому розділі – **«Інтеграція Червоного Хреста України до міжнародного червонохресного руху»** – розглянуто становлення транскордонних зв'язків червонохресних організацій, які діяли на території України упродовж 1867 – 1921 рр.

Розгортання діяльності Червоного Хреста в Україні відбувалося паралельно із поширенням цього міжнародного гуманітарного руху на європейському континенті та за його межами. Потенціал українських філій Червоного Хреста неодноразово використовувався самодержавством в агресивній політиці на Балканах та в інших куточках світу протягом останньої третини ХІХ ст. Члени українських комітетів змушені були не лише збирати кошти для створення похідних лазаретів, а й формувати їх персонал та входити до складу санітарних загонів, покликаних обслуговувати потреби солдат іноземних армій.

Великим випробуванням для українських осередків Червоного Хреста стала Перша світова війна, що перетворила військовий полон на явище масового характеру. Під час світового конфлікту Червоний Хрест організував інспекційні поїздки по німецьких та австро-угорських таборах для військовополонених. Активістки Київського та Житомирського червонохресних відділів, які потрапили до складу делегацій, намагалися контролювати нагляд табірної адміністрації із полоненими співвітчизниками. У цей час Червоний Хрест займається також налагодженням поштового зв'язку для військовополонених, облаштовує пункти з обміну пораненими і хворими солдатами.

Припинення існування Російської імперії, загострення революційної боротьби та розгортання національно-визвольного руху в Україні визначили неможливість існування на її території організації Червоного Хреста у початковій формі. Виникнення самостійної України та потреба у поверненні співвітчизників з таборів для військовополонених, а також утримання іноземних солдатів, які ще не були репатрійовані, сприяли зародженню незалежного від Росії Українського Червоного Хреста. Заснована організація створила власні представництва за кордоном, які, надаючи різнопланову допомогу колишнім воякам, фактично виконували дипломатичні функції.

Таким чином, засновані в останній третині ХІХ ст. українські філії Червоного Хреста царат використовував для реалізації експансіоністських планів. Потреба у поверненні українців з таборів для військовополонених після припинення Великої війни визначила вектор міжнародних відносин утвореного у період національно-визвольних змагань Українського Червоного Хреста.

У третьому розділі – **«Транскордонна діяльність Червоного Хреста України у 20-х – на початку 90-х років ХХ ст.»** – досліджено форми міжнародних зв'язків Червоного Хреста України упродовж існування СРСР та виявлено їх залежність від поточних завдань влади.

Із приходом більшовиків до влади діяльність Українського Червоного Хреста на теренах України припинилася, натомість утворилась принципово

нова організація з такою самою назвою. Це громадське об'єднання було цілковито підпорядковане державі та втратило самостійність свого попередника у відносинах із собі подібними утвореннями в інших країнах.

Незважаючи на те, що діяльність Українського Червоного Хреста була зосереджена на вирішенні гуманітарних проблем всередині країни, організація з початку 20-х років все ж розпочала налагоджувати контакти не лише з червонохресними об'єднаннями республік Радянського Союзу, а й із зовнішнім світом. Зокрема, неабиякою заслугою Червоного Хреста України стало залучення коштів зарубіжних благодійницьких фондів для подолання наслідків голоду 1921 – 1923 рр. Завдяки співробітництву українського товариства з іноземними організаціями було значно розширено мережу різноманітних лікувальних закладів, що дозволяло надавати суттєву медичну допомогу населенню півдня України. Зарубіжні філантропічні товариства за посередництва Українського Червоного Хреста відрегулювали постачання продуктів харчування потерпілим від голоду. Місія Нансена, яка за допомогою уповноважених представників Українського Червоного Хреста розгорнула діяльність на території Катеринославської, Одеської, Київської, Донецької та Харківської губерній, надіслала в Україну 315 тис. пуд. продовольчого вантажу, 10 750 гуманітарних пакунків, а також ліків на суму 140 тис. доларів. Попри те, що закордонні благодійні центри прагнули спрямувати гуманітарні вантажі у місця локального проживання національних меншин, надіслана допомога знайшла свого адресата переважно серед українського селянства.

Протягом усього міжвоєнного періоду компартійна верхівка успішно спрямовувала транскордонну діяльність Червоного Хреста у вигідне для себе русло. Характерною рисою міжнародних відносин Українського Червоного Хреста з аналогічними об'єднаннями європейських держав було те, що організація запозичувала досвід зарубіжних колег з метою вирішення поставлених державою мілітарних завдань. Аби зміцнити репутацію радянського соціалізму у світі, більшовики, за посередництва Українського Хреста, вдавалися до матеріальної підтримки постраждалого від «бездіяльності буржуазних урядів» населення інших країн та використовували міжнародний статус товариства для вирішення внутрішніх проблем фінансового характеру. Український Червоний Хрест, допомагаючи громадянам оформляти претензійні звернення до керівних органів інших держав, у руках правлячої партії став підходящим інструментом для викачування коштів з населення республіки. Упродовж 1927 – 1928 рр. 200 жителів України від різних країн отримали відшкодування у розмірі 1,5 млн. доларів, значна частини яких була вилучена державою на потреби «соціалістичного будівництва». У 30-х роках разом із утвердженням в Україні сталінської моделі тоталітаризму Червоний Хрест УСРР згортає свою міжнародну роботу.

Новий етап діяльності Червоного Хреста пов'язаний із Другою світовою війною. Швидкий відступ радянських військ з території УСРР під натиском вермахту влітку 1941 р. уможливив відновлення функціонування позбавленого від нашарування більшовицької ідеології незалежного Українського Червоного Хреста. З метою поліпшення становища українських військовополонених

члени заснованої організації змушені були встановити зв'язки з німецьким військовим командуванням. В результаті поступового захоплення української території німцями, діячі Українського Червоного Хреста, за згодою окупаційного керівництва, розгорнули гуманітарну роботу серед населення. Активісти надавали медичну та супровідну допомогу численним співвітчизникам, визволених зусиллями товариства. Одночасно в радянському тилу продовжував діяти Червоний Хрест УРСР. Перебування СРСР поза межами дії кількох міжнародних конвенцій та однобічне бачення керівництвом держави ролі Червоного Хреста у контактах з іншими країнами, на початковому етапі радянсько-німецької війни спричинили до певної, небажаної як для воєнної ситуації, ізоляції Червоного Хреста УРСР. Незабаром між радянськими та зарубіжними товариствами Червоного Хреста була налагоджена тісна співпраця у сфері надання фінансової та гуманітарної допомоги. Передача необхідних для військового опору вантажів та коштів від багатьох зарубіжних червонохресних організацій та інших філантропічних об'єднань відіграла важливу роль у боротьбі українського народу проти нацистської Німеччини.

Вихід Радянського Союзу з Другої світової війни переможцем укріпив його міжнародний престиж. Для утримання здобутих позицій СРСР значно активізував свої дії на світовій арені. Делегація Товариства Червоного Хреста УРСР взяла участь у розробці Женевських Конвенцій 1949 р., пов'язаних із регулюванням відносин між учасниками військових конфліктів. За умов Холодної війни партійне керівництво з новою наснагою продовжило залучати підконтрольний радянський Червоний Хрест, у складі якого перебувало українське товариство, до участі у різноманітних міжнародних акціях. Паралельно з наданням гуманітарної та медичної допомоги постраждалим жителям зарубіжних країн організація й надалі виконувала пропагандистські функції, що були несумісні із загальними принципами міжнародного червонохресного руху.

Тривалий час відносини Червоного Хреста України з іноземцями знаходились в межах показового обміну делегаціями, або відзначалися роботою з політемігрантами. Лише наприкінці 80-х років у зв'язку із демократизацією суспільно-політичного життя в Радянському Союзі та необхідністю ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи Товариство Червоного Хреста УРСР розпочинає самостійно, в обхід всесоюзної організації, налагоджувати зв'язки з червонохресними об'єднаннями інших країн. У 1988 р. громадське об'єднання з метою набуття досвіду роботи встановило прямі контакти з організаціями Червоного Хреста Угорщини, Чехословаччини, Німецької Демократичної Республіки. У 1990 р., після відповідного звернення Товариства Червоного Хреста УРСР до Міжнародної Федерації Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця для населення постраждалих від катастрофи на Чорнобильській атомній електростанції територій була започаткована Міжнародна Чорнобильська програма гуманітарної допомоги.

З викладеного доходимо висновку, що закордонна діяльність Червоного Хреста України майже упродовж всього періоду існування Радянського Союзу

контролювалась державною владою та спрямовувалася на втамування зовнішньополітичних амбіцій правлячого режиму.

У четвертому розділі – **«Зарубіжні зв'язки Червоного Хреста незалежної України»** – досліджено форми участі Червоного Хреста незалежної України у вирішенні характерних для руху міжнародних проблем та зарубіжні зв'язки товариства у сфері забезпечення громадян України необхідною допомогою.

Після набуття Україною самостійності Товариство Червоного Хреста України позбулося залежності від союзного центру. З цього часу організація отримала змогу вільно розгортати міжнародну діяльність, що незабаром було закріплено законодавчо. Швидка переорієнтація товариства на співпрацю зі світовим червонохресним рухом сприяла його інтеграції до різних органів Міжнародного Червоного Хреста, що започаткувало обговорення українських проблем на найвищому рівні. Трибуна міжнародних форумів використовувалась для зміцнення позитивного іміджу Товариства Червоного Хреста України як незалежної гуманітарної організації. На покращення міжнародної співпраці громадського об'єднання зі своїми партнерами в інших країнах впливала постійна участь його делегатів у форумах та на зустрічах ініційованих Міжнародною Федерацією Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та Міжнародним Комітетом Червоного Хреста. Ініціативи, проголошені на засіданнях конференцій за участі товариства, давали поштовх для розвитку нових стратегічних підходів вирішення нагальних проблем людства.

За підтримки зарубіжних колег було удосконалено роботу з подолання наслідків Чорнобильської катастрофи та посилено боротьбу з епідеміями СНІДу і туберкульозу. Крім того, упродовж 90-х років закордонні товариства Червоного Хреста, опікуючи соціально вразливі верстви населення, долали наслідки економічної стагнації в Україні. Дитяча безпритульність теж не залишилася поза увагою Товариства Червоного Хреста України та споріднених із ним іноземних організацій. Виходячи із пріоритетів громадського об'єднання його зовнішня діяльність спрямовувалась на залучення міжнародного фінансового та матеріально-технічного потенціалу для розвитку її удосконалення Патронажної служби; підтримки програми створення Служби катастроф; розповсюдження і впровадження міжнародного гуманітарного права; патрунування програм допомоги депортованим народам Криму, мігрантам і втікачам.

До популярних у 90-х – першій половині 2010-х років напрямів міжнародної співпраці Товариства Червоного Хреста України з червонохресними товариствами інших країн необхідно зарахувати практику обміну делегаціями з метою набуття членами організацій досвіду з надання характерних для руху видів допомоги. Досить поширеними стали міжнародні відносини червонохресних організацій на регіональному рівні, завдяки яким населення багатьох українських міст отримувало значну матеріальну допомогу, зокрема лікарські препарати та медичне устаткування.

Важливе значення мала допомога, надана зарубіжними колегами Червоного Хреста України мешканцям Донецької та Луганської областей, які

постраждали від військового конфлікту. Міжнародний Червоний Хрест постачав біженцям та особам, які перебували в районах ведення бойових дій, харчування, одяг, надавав якісну медичну допомогу та відновлював зруйновані будинки. Червоні Хрести західноєвропейських держав намагалися забезпечити ліками тяжко хворих громадян України з числа внутрішньо переміщених осіб. Лише упродовж кількох місяців військових дій на сході України Міжнародний Комітет Червоного Хреста розподілив серед постраждалого населення від конфлікту регіону більш як 1400 т. гуманітарного вантажу – близько 80 тис. осіб, з яких 4 тис. перебували в 19 лікарнях, мешкали в дитячих будинках і притулках для людей похилого віку, отримали продовольство та речі першої необхідності.

Україна за посередництва Червоного Хреста була не лише адресатом благодійних фондів, а й надавала допомогу країнам, населення яких потерпало від природних лих та інших катаклізм. У 1999 р. після землетрусу в Туреччині одним з перших гуманітарний вантаж відправило туди Товариство Червоного Хреста України. Організація допомагала жертвам війни в Іраку: у березні 2003 р. був надісланий мобільний шпиталь з медичним обладнанням та ліками.

Таким чином, виникнення незалежної Української держави дозволило її червонохресній організації не лише стати гідним членом Міжнародного Червоного Хреста, а й пристати до реалізації гуманітарних програм світового значення та залучити потенціал руху для покращення становища українських громадян, які потребували лікування, харчування або житла.

У «**Висновках**» узагальнено викладений матеріал та сформульовано основні результати дослідження, що виносяться на захист:

– Аналіз історіографії засвідчив відсутність спеціальних досліджень, присвячених становленню та розвитку міжнародних зв'язків Червоного Хреста України. Публікації радянської доби містять незначну фактологічну базу і позначаються обмеженістю методологічних підходів та ідеологічною ангажованістю, що стали наслідком залежності тогочасної історичної науки від курсу правлячої партії. Сучасні дослідження проблеми відзначаються новим концептуальним осмисленням міжнародної співпраці Червоного Хреста України. Водночас, багато аспектів, пов'язаних із транскордонною діяльністю товариства, все ще залишається невисвітленою, а відтак актуальним є різнобічне вивчення та критичне переосмислення цієї проблеми. Така можливість існує з огляду на достатню джерельну базу, репрезентовану фондами українських та російських архівосховищ досліджуваного періоду.

– В Україні Червоний Хрест розпочав свою діяльність в останній третині XIX ст. Спочатку комітети організації опікувались над пораненими та хворими. Проте поступово, розширюючи межі своєї діяльності, громадське об'єднання почало надавати допомогу потерпілим від стихійного лиха, боротися з різноманітними епідеміями, виконувати медично-реабілітаційні завдання. Незабаром перелічені функції товариства почали визначати вектори його міжнародної діяльності, яка, однак, на рубежі XIX – XX ст. все ще була тісно пов'язана із військовими конфліктами в яких брала участь Російська імперія. Перша світова війна значно розширила масштаби роботи українських осередків

Червоного Хреста за межами України, насамперед, у напрямі опіки військовополоненими. За доби національно-визвольних змагань відбулося не лише становлення мережі відділів незалежного Українського Червоного Хреста, а й заснування його іноземних представництв у Німеччині, Туреччині, а також країнах південних та західних слов'ян. Закордонні місії товариства були ініціаторами її активними учасниками кампаній з повернення на батьківщину солдат, які потрапили у полон під час війни.

– Встановивши радянську модель влади в Україні, більшовики вдалися до системної реорганізації Українського Червоного Хреста шляхом зміни корпоративних норм громадського об'єднання. Зв'язки Червоного Хреста України з міжнародним червонохресним рухом і тісно пов'язаними з ним закордонними благодійницькими організаціями набули особливої ваги в 1922 – 1923 рр. під час голоду на півдні України. Після ліквідації лиха компартійна верхівка завершила уніфікацію міжнародної активності Українського Червоного Хреста відповідно до вимог панівної ідеології, узгодивши зовнішній вектор діяльності товариства із фінансовими потребами та закордонною політикою СРСР. Підтримка Червоним Хрестом УСРР протягом міжвоєнного періоду зарубіжних пропагандистських акцій Радянського Союзу мала сприяти проникненню більшовицької ідеології у свідомість громадян інших країн та підвищити міжнародний статус новоутвореної держави.

– Зі вступом гітлерівських військ на українські землі розпочав діяльність незалежний Український Червоний Хрест, правонаступник утвореного у період національно-визвольних змагань товариства. Для того, щоб організація змогла виконати своє головне завдання – звільнити українських військових з полону, активістам громадського об'єднання довелося вступити у переговори із німецькою адміністрацією. Під час Другої світової війни Міжнародний комітет Червоного Хреста прагнув поліпшити становище радянських полонених. Проте ігнорування радянським урядом положень міжнародних конвенцій, покликаних регулювати статус в'язнів-солдат унеможливили налагодження співпраці комітету із союзним та республіканським Червоним Хрестом з цього питання. Червоні Хрести держав-членів антигітлерівської коаліції та суміжні з червонохресним рухом закордонні філантропічні товариства розпочали надавати матеріальну допомогу солдатам Червоної армії. Поступове визволення України від нацистських загарбників перед жителями повернутих земель ставило нові завдання з відбудови зруйнованої інфраструктури. Тому відвідини зарубіжними активістами міжнародного руху Червоного Хреста звільнених від окупантів територій стало запорукою успішних переговорів радянського уряду із закордонними центрами благодійницької організації про отримання УРСР гуманітарної та фінансової допомоги.

– Міжнародна діяльність Товариства Червоного Хреста УРСР на короткий час активізувалася у зв'язку із розробкою програм, пов'язаних з облаштуванням мирного життя у повоєнному світі. Обов'язкова участь членів української організації у міжнародних гуманітарних місіях, виключно у складі радянського Червоного Хреста, невдовзі нівелювала значення самостійної діяльності товариства на світовій арені. Міжнародні відносини громадського об'єднання

переважно обмежувалися кордонами СРСР. Лише з початком перебудови Товариство Червоного Хреста УРСР вдалося до самостійних спроб налагодити відносини з червонохресними організаціями зарубіжних країн. Активізувати пошук закордонних партнерів Червоний Хрест України спонукала Чорнобильська катастрофа.

– Після набуття Україною незалежності вітчизняне товариство Червоного Хреста отримало статус повноправного партнера існуючих за кордоном червонохресних організацій. Представники Червоного Хреста України неодноразово були членами міжнародних комісій та учасниками міжнародних конференцій, на яких вирішувалися важливі питання координації світового червонохресного руху. Міжнародне визнання Червоного Хреста України сприяло налагодженню його відносин із товариствами інших країн у сфері гуманітарної взаємодопомоги. За безпосередньої участі зарубіжних центрів Товариство Червоного Хреста України розробило кілька важливих програм, що допомогли державі вирішити певні завдання у сфері охорони здоров'я та захисту малозабезпечених верств населення. Із фондів зарубіжних товариств Червоного Хреста неодноразово надходили кошти, ліки та продукти харчування для покращення становища українського населення, яке постраждало від природних катаклізм та військових дій на Донбасі.

– Виходячи з отриманих результатів, дисертантка сформулювала кілька **практичних рекомендацій**. З метою поглиблення співпраці Товариства Червоного Хреста України із зарубіжними червонохресними організаціями на вищому державному рівні необхідно розробити нормативну базу для розвитку міжнародного гуманітарного руху, всебічно сприяти ініціативі громадськості і суспільства у напрямі розширення відповідних транскордонних контактів. Рекомендувати використовувати міжнародний досвід діяльності червонохресних організацій у проведенні кампаній із цивільного захисту населення Державним Комітетом з надзвичайних ситуацій України та підготовки особового складу формувань цивільного захисту населення. Потрібно на державному рівні розробити програму спільної діяльності Червоного Хреста України та зарубіжних громадських організацій для забезпечення громадян України, які постраждали від збройного конфлікту на Донбасі, продуктами харчування й предметами першої необхідності; створити червонохресні санітарно-реабілітаційні центри, де б вимушено переміщені особи мали змогу отримати першу медичну допомогу та пройти курс соціальної реабілітації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ:

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Ящук О. Ю. Участь Товариства Червоного Хреста УРСР у міжнародній гуманітарній допомозі постраждалим від природних лих та військових конфліктів (середина 40-х – початок 90-х рр. ХХ ст.) / О. Ю. Ящук // Вісник аграрної історії. – 2015. – № 11-12. – С. 128-133.

2. Ящук О. Ю. Місія Українського товариства Червоного Хреста на міжнародних форумах з обговорення питань миру (1945 – 1985 рр.) / О. Ю. Ящук // Вісник аграрної історії. – 2015. – № 13-14. – С. 121-126.
3. Ящук О. Ю. Міжнародні зв'язки Українського Червоного Хреста: історіографічний дискурс / О. Ю. Ящук // Гілея: науковий вісник. Зб. наук. праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : Гілея, 2016. – Вип. 105 (2). – С. 170-174.
4. Ящук О. Ю. Червоний Хрест і закордонна допомога голодуючим України у 1921 – 1923 рр. / О. Ю. Ящук // Black Sea: Scientific Journal of Academic Research. – Tbilisi, 2016. – Vol. 28, Is. 2. – P. 8-11.
5. Ящук О. Ю. Міжнародна гуманітарна місія Червоного Хреста в Україні (1991 – 2015 рр.) / О. Ю. Ящук // Емінак: науковий щоквартальник. – 2016. – № 1 (13) (січень - березень). – Т. 3. – С. 63-68.

Матеріали конференцій

6. Ящук О. Ю. Європейський червонохресний рух та подолання наслідків військового конфлікту на Донбасі (2014 – 2015 рр.) / О. Ю. Ящук // Збірник доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Національна ідея та правосвідомість в умовах трансформації сучасного українського суспільства» (Ірпінь, 16 грудня 2015 р.) – Вінниця: Нілан-ЛТД, 2016. – С. 80-82.
7. Ящук О. Ю. Закордонна діяльність Українського Червоного Хреста у справі репатріації військовополонених по завершенні Першої світової війни / О. Ю. Ящук // Суспільні науки: сучасні тенденції та фактори: матеріали науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 22 – 23 січня 2016 р.) – Одеса: ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2016. – С. 17-19.
8. Ящук О. Ю. «Соціалістичне змагання» як форма міжреспубліканської взаємодії товариств Червоного Хреста України та Росії у 80-х рр. ХХ ст. / О. Ю. Власюк // Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників суспільних наук: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 5 – 6 лютого 2016 р.) – К.: ГО «Київська наукова суспільствознавча організація», 2016. – С. 7-8.
9. Ящук О. Ю. Допомога закордонних товариств Червоного Хреста Радянському Союзу у роки Другої світової війни / О. Ю. Ящук // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 11-12 березня 2016 р.): Сучасні проблеми світового співтовариства та роль суспільних наук у забезпеченні його розвитку. – Одеса: ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2016. – С. 44-48.
10. Ящук О. Ю. / Проблеми міжнародного визнання Українського Червоного Хреста // Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 8 – 9 квітня 2016 року). – У 2-х ч. – Херсон: Вид. дім «Гельветика», 2016. – Ч. II. – С. 68-69.

АНОТАЦІЇ

Ящук О. Ю. Міжнародні зв'язки Червоного Хреста України (1922 – 2014 рр.) – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2017.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню проблеми міжнародних зв'язків Червоного Хреста України. Проаналізовано вітчизняну та зарубіжну історіографію міжнародної діяльності Червоного Хреста України, виявлено стан джерельної бази роботи. Крізь призму входження України до світового руху Червоного Хреста висвітлено трансформацію закордонних зв'язків функціонуючих на її території червонохресних організацій упродовж 1867 – 1921 рр. Проаналізовано радянський період транскордонної діяльності Червоного Хреста України у контексті реалізації статутних положень товариства та виконання ним політико-ідеологічних завдань влади. Окреслено головні вектори міжнародної співпраці вітчизняного товариства Червоного Хреста на сучасному етапі української державності, серед яких важливе місце посідає його участь у світових форумах з обговорення важливих для руху питань та виконання гуманітарних програм.

Ключові слова: Червоний Хрест України, міжнародний червонохресний рух, міжнародна співпраця, транскордонні зв'язки, соціально-гуманітарна діяльність, пропаганда.

Ящук О. Ю. Международные связи Красного Креста Украины (1922 – 2014 гг.). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2017.

Диссертация посвящена комплексному исследованию проблемы международных связей Красного Креста Украины. Освещена отечественная и зарубежная историография международной деятельности Красного Креста Украины, классифицированы источники работы. Исследована трансформация зарубежных связей функционирующих на территории Украины краснокрестных организаций в течение 1867 – 1921гг. Освещен советский период трансграничной деятельности Красного Креста Украины в контексте реализации уставных положений общества и выполнения им политико-идеологических задач власти. Определены главные векторы международного сотрудничества отечественного общества Красного Креста на современном этапе украинской государственности, среди которых важное место занимает его участие в мировых форумах по обсуждению важных для движения вопросов и выполнения гуманитарных программ.

Ключевые слова: Красный Крест Украины, международное краснокрестное движение, международное сотрудничество, трансграничные связи, социально-гуманитарная деятельность, пропаганда.

Yashchuk O. Y. International Relations of the Red Cross of Ukraine (1922 – 2014). – Manuscript.

The thesis for obtaining degree candidate of historical sciences, specialization 07.00.01 – History of Ukraine. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2017.

The thesis is devoted to comprehensive research of international relations issues of the Red Cross of Ukraine during 1922 – 2014. The participation of the first Ukrainian branches of the Red Cross in lending aid to foreign victims of armed conflicts in the last third of the nineteenth – early twentieth centuries has been analyzed in the context of Ukraine's integration into the global Red Cross movement. The level of cross-border activity of the Ukrainian Committee of the Red Cross in the improvement of captive soldiers' health condition during the First World War has been determined. The directions of international work founded in 1918 and other Red Cross organizations acting in Ukraine in the area of repatriation of prisoners of war during the national liberation struggle have been outlined.

The involvement of the Ukrainian Red Cross by Bolsheviks' to propaganda humanitarian actions abroad and using by them of international status of the society as a tool to exact the resources from people of USSR during the interwar period has been studied. The international importance of the participation of the Red Cross in the segment of the Second World War events that unfolded in Ukraine has been determined. The role of the Red Cross Society of the USSR in the development of international law, patronage over networks of healthcare and prevention-care institutions abroad and providing material support to residents of countries affected by natural disasters and armed conflicts has been characterized. It has been proved, that international relations of the Ukrainian society were mainly limited to the borders of the USSR and participation in inter-republican "socialist competition". Our domestic society also was engaged in various actions of help to "brotherly peoples" of other soviet republics initiated by Moscow. For a long time the contacts of the Red Cross of Ukraine with foreigners were within the limits of demonstration exchange of delegations or were determined by work with political exiles.

The forms of cross-border cooperation of the Red Cross of the independent Ukraine with foreign colleagues in providing generous assistance to patients and at-risk groups of Ukrainian society and the victims of the armed conflict in Donbas have been characterized. It has been traced that the representatives of the Red Cross of Ukraine were members of international commissions repeatedly and participated in international conferences which dealt with important issues of global coordination of the Red Cross movement and took decisions on joint actions to combat the effects of natural disasters and epidemics.

Key words: the Red Cross of Ukraine, international Red Cross movement, international cooperation, cross-border connections, social and humanitarian activities, propaganda.

Підписано до друку 13.04.2017 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 пр. Зам. № 108
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.